

Latife DURMUŞ
Necmettin Erbakan
Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
latife_drms@hotmail.com

KÜTAHYA VAHİD PAŞA YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ'NE ERGUNİYYE MEVLEVİHANESİNDEN GELEN ESERLERDEN ÜÇ CİLT ÖRNEĞİ

THREE BOOKBINDING EXAMPLES WHICH CAME FROM THE ERGUNİYYE MEVLEVI LODGE TO KUTAHYA VAHİD PASHA LIBRARY OF MANUSCRIPTS

ÖZET

Bu çalışmamızda, Kutahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'ne Erguniyye Mevlevîhânesi'nden gelen eserlerden üç cilt örneğini incelemeyi hedefledik.

Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in torunu olan Celâleddin Ergun Çelebi, Selçuklu kumandanı İmâdüddin Hazer Dinârî'nin Germiyanoğulları Beyliğinin merkezi olan Kutahya'da inşa ettirdiği ilk mevlevîhâne kabul edilen mescidin postnişîni olmuştur. Önce Celâleddin Ergun Çelebi'nin daha sonra diğer postnişinlerin buraya defnedilmesiyle mescid, Ergun Çelebi Türbesine dönüşmüş, kuzeyine de semâhâne inşa edilip Mevlevîhâne'nin ilk kuruluşu gerçekleşmiş ve kendi adıyla anılmıştır. Kütüphaneye ismini veren, 1809'da Dışişleri Bakanlığında azledilerek iki sene Kutahya'ya sürgüne gönderilen Vahîd Paşa ise 1812'de kütüphanesini kurmuştur. Görevi dolayısı ile bulunduğu yerlerden kitaplar göndererek kütüphanesini zenginleştirmiştir. Kuruluş katoloğunda dokuz yüz kitap tespit edilen kütüphanedeki eserler kısa sürede bin iki yüz cilde ulaşmıştır.

Erguniyye Mevlevîhânesi ve Molla Bey Kur'an Kursu kitaplıklarındaki yazma eserlerin de ilavesiyle bu sayı daha da artmıştır. Kütüphanede bulunan 3242 yazma eser, konuları ve cilt özellikleri açısından Anadolu Selçuklu'dan Osmanlı'ya uzanan zengin bir koleksiyona sahiptir. Bu koleksiyondan araştırmamıza konu olan Erguniyye Mevlevîhanesi'nden gelen eserlerden üç tanesinin katalog bilgilerini inceleyip resimledikten sonra şemse, zencirek, köşebent ve mikleplerini tezyinatları açısından sınıflandırmaya çalıştık. Ketebe tarihleri belli olmayan bu eserleri başka kütüphanelerde bulunan benzer cilt özelliğine sahip eserlerle kıyaslayarak dönem özelliklerini ortaya koymaya ve tarihlendirmeye gayret ettik.

Anahtar Kelimeler: Kutahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, Erguniyye Mevlevîhânesi, Cilt, Yazma Eser, Tezyînat.

ABSTRACT

In this study, we aimed to examine three bookbindings of manuscripts from the Erguniyye Mevlevî Lodge which came from Kütahya Vahid Paşa Manuscript Library.

Celâleddin Ergun Çelebi, grand son of Mevlânâ's son Sultan Veled, became the sheikh (postnişin-the head of the dervish lodge) of the mosque, which was accepted as the first city built by the Seljuk commander İmâdüddin Hazer Dinârî in Kütahya, the center of the Germiyanogulları Principality. The masjid was transformed into the tomb of Ergun Çelebi after Celâleddin Ergun Çelebi and the other sheikhs were buried there, and then the Semahane (the building where Mevlevi dervishes perform the sema) was built, thus Mevlevî Lodge was first established. Wahid Pasha, whose name was given to the library, was dismissed from the Ministry of Foreign Affairs in 1809 and sent to exile to Kütahya for two years, established his library in 1812. He enriched the library through sending books from places where he stayed due to the tasks he had to fulfill. Nine hundred books were identified

in the establishment catalog and the numbers of the works in the library reached to two hundred volumes in a short time. The numbers of the works have increased even more with the addition of the manuscripts from the libraries of Erguniyye Mevlevî Lodge and Molla Bey Koran Course. The 3242 manuscripts in the library have a rich collection from the Anatolian Seljuks to the Ottomans in terms of subject and volume characteristics. From this collection, we studied the catalog information of the three of the works from the Erguniyye Mevlevi Lodge, which was the subject of our research, and tried to classify them in terms of their drawings, bordure (zencirek), angle and book mark (miklep). We tried to reveal the characteristics of the period and date these works which are not definite by comparing them with the works in the other libraries which have similar volume characteristics.

Keywords: *Kütahya Vahid Pasha Manuscript Library, Erguniyye Mevlevî House, Bookbindings, Manuscript, Decoration*

GİRİŞ

Anadolu Beylikler Dönemi'nin önde gelen tarikatlarından Mevlevîliğin, nüfuz sahasına XIV. yüzyıl başlarından itibaren Germiyanogulları'nın merkezi Kütahya da dahil olmuştur. Bu tarikat esas gelişimini Celâleddin Ergun Çelebi'nin şeyhlik döneminde tamamlamıştır. Ergun Çelebi'nin beyliğin kurucusu I. Yakup Bey ile Mehmed Çahşadan ve Süleyman Şah'ın saltanatını gördüğü anlaşılmaktadır. Yakup Bey'in iktidarda olduğu dönem siyasi ve askeri bakımdan en kuvvetli olduğu dönemdir şüphesiz bu istikrar ve maddi zenginlik sosyal ve ilmî hayattaki gelişmeyi de beraberinde getirmiştir.¹ Uzun yıllar faaliyet gösteren dergâh, son şeyhi Sâkıb Dede'den sonra 1925'te kapatılmıştır.² Araştırmamıza konu olan eserler Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesine zaman içerisinde nakledilmiştir.

Kütüphanenin kurucusu Vahîd Paşa iyi bir tahsil gördükten sonra, devletin üst makamlarında önemli görevlerde bulunmuş ve Kütahya'ya sürgüne gönderilmiştir.(1224/1809)³ Burada kaldığı dönemde, Kütahya'nın yüksek âlimlerinden Abdül Bâki Efendi'nin dersinde bulunmuş ve onun fazl-ı keremine hürmeten, Ulu Cami'in son cemaat kısmında, sağ köşede yer alan bölümü satın alarak başladığı kütüphane'nin inşâ faaliyetini 1812'de tamamlayarak, halkın istifadesine sunmuştur.⁴ Ulu Câmi giriş kapısı üzerinde de talik hatla hâk edilmiş manzum kitabesi vardır.⁵ Vahîd Paşa görevi dolayısıyla bulunduğu yerlerden de kitap göndererek kütüphanesini zenginleştirmiştir.⁶

Kuruluş katoloğunda 900 kitabı bulunan kütüphane, kısa sürede 1200 cilde ulaşmış, Molla Bey Kur'an Kursu ile Kütahya Erguniyye Mevlevihânesi'nin kapanmasıyla mevcut yazma eserleri de bu koleksiyona dahil edilmiştir.⁷ Kütüphanenin yazma eser koleksiyonunda yapılan istatistiklere göre; 3242 adet yazma eser, 5556 adet de eski harfli basma eser bulunduğu tespit edilmiştir. Dil ve konu açısından da çok çeşitlilik arz eden yazma eserler arasında Vahîd Paşa'nın kendi eserleri de yer almaktadır.⁸ Ayrıca kütüphanenin, ciltleri açısından san'at değeri taşıyan Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait çok sayıda eseri mevcuttur.

Araştırmamıza konu olan Mevlevîhane'den Kütüphaneye gönderilmiş üç cilt örneğini incelemeden önce, yazma eserleri süsleyen cilt san'atının tarihi gelişimi hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Cilt, kitabın yapraklarının yıpranmasını önleyen koruyucu kap⁹ demektir. Bu kelime "Deri" anlamına gelmektedir.¹⁰ Yaygın olarak kullanılan tanımıyla bir mecmua veya kitabın yapraklarını dağılmaktan korumak ve sırasıyla bir arada toplu olarak bulundurmak için ince tahtadan, deriden veya üzerine deri, kâğıt ve bez gibi şeyler kaplı mukavvâdan yapılan kaplara denir.¹¹ Cilt zamanla süsleme san'atlarından biri haline gelmiştir.¹² Teclid (ciltleme) işini yapanlara da mücellid (ciltçi) denilmiştir.¹³

Cilt ve ciltçiliğin gelişerek yaygınlaşması

1 İsmail Çiftcioğlu, "Ergun Çelebî'nin Yaşadığı Dönem: Siyasî, Sosyal ve İlmî Ortam", *Ergun Çelebi ve Kütahya Mevlevîliği Sempozyum Kitabı*, 23-25 Ekim 2014, Kütahya 2015, s. 69-70.

2 Mehmed Veysi Dörtbudak, "Erguniye Mevlevîhânesi'nin Tarihi açıdan değerlendirilmesi", *Ergun Çelebi ve Kütahya Mevlevîliği Sempozyum Kitabı*, 23-25 Ekim 2014, Kütahya 2015, s. 139.

3 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında) Kütahya Şehri, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s. 129-130; Mehmet Taşkın, "Vahîd Paşa ve Kütüphanesi", *Yedi İklim Dergisi*, Kasım 1995, Sayı 68, s. 86-87.

4 Mehmet Taşkın, a.g.m., s.86; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s.132.

5 Mehmet Taşkın, a.g.m., s.86.

6 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s.132.

7 Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphane Müdür Vekili Halil Kahraman'dan 23/01/2017 tarihinde alınan bilgiler.

8 Ali Çelik, "Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi ve Temel İslam Bilimleri ile ilgili Bazı Yazma Eserler", *Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.I, S.1, Aralık 2000, s.18.

9 Zeren Tanındı, "Cilt", *Eczacıbaşı San'at Ansiklopedisi*, C.1, s.347.

10 Kemal Çığ, *Türk Kitap Kapları*, Ankara 1953, s.8

11 Celal Esat Arseven, "Cilt", *San'at Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1975, s.341.

12 "Cilt", *Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963, C. XI, s.2.

13 Mine Esiner Özen, *Türk Cilt Sanatı*, Ankara 1998, s.9

kağıdın icadından sonra olmuştur.¹⁴ Batı Çin’de çok erken tarihli kağıtlar bulan araştırmacılar kağıdın M.Ö. II. yüzyılda icad edilmiş olduğunu kabul etmektedirler.¹⁵ Çinlilerden kağıt yapımını öğrenen Türkler, deri işlemeciliğinde maharetli oldukları için ciltçiliği Çinlilerden önce başarmışlardır. Çünkü Çinlilerin kitapları tomar halinde idi.¹⁶ Kağıdın kullanım potansiyelini keşfeden Batı Asya Müslümanları olmuş ve kağıt İslam dünyasına da Türkler tarafından tanıtılmıştır.¹⁷ Ele geçmiş en eski cilt kapakları IV. yüzyıla ait olup papirüs üzerine sade ve gösterişsiz bir şekilde meşin kaplanarak yapılmışlardır.¹⁸ Çin’de ciltçiliğin gelişmesi, Uygur san’atkarlarının buraya göçüp yerleşmesiyle başladığı gibi, İran’a ve Halife Mu’tasım Billah zamanında Samarra’ya giden (IX. yy.) Uygur Türkleri de bu memleketlerde cilt san’atının ilerlemesinde ve bir san’at kolu olarak yerleşmesinde büyük rol oynamışlardır.¹⁹ Cilt san’atı, Uygur Türkleri vasıtasıyla İslam dünyasına da yayılmış oldu, tabiatıyla Irak ve Horasan bölgesi de ilk gelişme merkezleri olmuştur.²⁰ Orta Asya Türklerinin ciltçilikte deri kullandıkları ilk defa deri üzerine madeni kalıplarla süsler bastıkları, Bin Buda Mağaralarında araştırmalar sonucu bulunan parçalardan anlaşılmıştır. Orta Asya’da Kara Hoço ‘da yapılan kazı ve araştırmalar sonucu elde edilen eserlerin M.S. VII. yüzyıllara ait olduğu tespit edilmiştir.²¹ Yine P. K. Koslov tarafından Kara Hoço’da²² bulunan cilt örnekleri üzerindeki motifler Selçuklu ciltleri ile büyük benzerlik gösterdiği için XIII. yüzyıldan daha öncelere ait olabileceği

14 İsmet Binark, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara 1975, s.1

15 Jonathan M. Bloom, *Kağıda İşlenen Uygarlık*, İstanbul, 2003, s.55-58.

16 Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi*, Ankara 1987, s. 120, 221

17 Jonathan M. Bloom, a.g.e., s.34-92.

18 Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik", *T.D.V.İslam Ansiklopedisi*, C.7, İstanbul 1993, s.551.

19 İsmet Binark, a.g.e., s.3.

20 Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt San’atının Özellikleri", *I-II Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1993, s.181-182.

21 İsmet Binark, a.g.e., s.1-2.

22 Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt San’atının Özellikleri", s.181.

düşünülmektedir.²³ Eski Türk ciltlerinde son döneme gelinceye kadar, kullanılan malzeme aynı kalmış olup sadece bezeme üslûplarında bölge ve devirlere göre değişimler olmuştur.²⁴

Orta Asya’ya mahsus olan ciltçilik, Türklerin İslam dinine girmeleriyle yazı ve kitabın mukaddes sayılması ve özellikle dini kitaplara gösterilen hassasiyet onun tezyinine ve ciltlenmesine de yansımış ve bir sanat kolu haline gelmesine sebep olmuştur.²⁵ İslam cildinin bilinen ilk örnekleri ise Tolunoğulları (868-905) zamanına aittir. İslam cildindeki bu gelişme, XII. yüzyıla kadar Fâtımîler, Gazneliler, Büyük Selçuklularla devam etmiştir.²⁶ Ayrıca İslâm cilt san’atının deriyle kaplı bazı ciltleri San’a, Kayrevan ve Şam’daki Ulu Câmî’lerde bulunan ve IX.-X. yüzyıllara tarihlenen Kur’ân nüshalarına aittir.²⁷ XI. yüzyıl sonlarından itibaren Anadolu’ya hâkim olan Selçuklular, burada XII. ve XIII. yüzyıllarda çok güzel ciltler meydana getirip Türk-İslâm Cilt San’atı içerisinde önemli bir yere sahip olmuşlardır.²⁸ Rûmî denilen Anadolu Selçuklu Cilt üslûbu,²⁹ XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Memlûkler’de, XIV. yüzyıldan itibaren de İlhanlılar’da ve Karamanoğulları başta olmak üzere Anadolu’da,³⁰ hatta Fatih döneminde XV. yüzyıl sonlarına kadar da Osmanlılar’da devam etmiştir.³¹ Anadolu Selçuklu ciltlerinde, Uygur, Büyük Selçuklu ve Gazneli san’atının tesirleri hemen göze çarpar. Ciltlerde, dönemindeki ahşap, çini, taş, mezar taşı, maden ve minyatür san’atla-

23 Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cilt San’atı", *Türk Kitap Medeniyeti*, İstanbul 2009, s.64.

24 Müjgan Cunbur, "Türklerde Cilt San’atı", *Türk Dünyası El Kitabı*, C.II, Ankara 1992, s.453.

25 İsmet Binark, a.g.e., s.4.

26 Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt San’atının Özellikleri", s.181-182.

27 Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi", *Osmanlı Uygarlığı Ansiklopedisi*, (Haz. H. İnalçık-G. Renda), C.2, Ankara 2002, s. 842.

28 Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı", *Türkler*, C.VII., Ankara 2002, s.933.

29 Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.

30 Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı", s.933.

31 Ahmet Saim Arıtan, "Selçuklu Cildi’nin Osmanlı Cildine Etkileri", *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyum Kitabı*, 19-20 Nisan, Ankara 2001, s.30.

rındaki motiflerle büyük bir paralellik görülür.³² Bir Anadolu Selçuklu cilt kapağında, gerek kendinden önceki ve sonraki Türk ciltlerinde gerekse diğer İslam ciltlerinin bölümleri itibarıyla bir farklılık görülmez. Fark, bunların uygulanması ve tezyinatındaki anlayışta. Her ciltte olduğu gibi, Anadolu Selçuklu Cildi de, ön ve arka kapaklar, mikleb, sırt, sertâb ve iç kapaklardan müteşekkildir.³³ Anadolu Selçuklu Cilt üslubunun özellikleri kısaca şöyledir;

1) Ön ve arka kapaklarda ayrı ayrı motifli şemseler kullanılmıştır.

2) Bir kapak tam zeminli olarak yapılmışsa diğeri şemse tarzında yapılmıştır.

3) Tam zeminli ciltlerde istisnalar dışında köşebent yoktur.

4) Kapakları çevreleyen mutlaka bir zencirek veya bordür vardır. Bu zencirek ve bordür bir ve iki sıradan fazla da olabilmektedir.

5) Mikleb genellikle yapılmıştır. Bazen miklebsiz kapaklar da görülmektedir.

6) Sertâb ilk devrilerde genellikle boş bırakılırken, daha sonra tezyîn edilmiştir.

7) Anadolu Selçuklu ciltlerinde sırt daima düzdür. Bombeli (kamburalı) cilde rastlanmaz. 8) Geometrik tezyînât dönemindeki diğer ciltlere göre daha girift ve sıktır.

9) İç kapaklar deri ile kaplıdır ve umumiyetle kabartmalı olarak ve rûmîlerle bezenmiştir. Burası nâdiren boş bırakılmıştır.

10) Selçuklu Döneminin son zamanlarında Beylikler döneminde ve nihayet, Selçuklu üslubu tesiri altındaki erken Osmanlı döneminde şemseler ovalleşmiş, uçlarına salbekler eklenmiştir.³⁴

32 Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....", s.934.

33 Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.66.

34 Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....",

11) Anadolu Selçuklu ve bu üslubu taşıyan ciltleri yapan usta isimleri, ciltlerin köşebent içlerinde, şemse merkezinde, mikleb şemsesinde, sertâbda, köşebent önünde, zencirek kartuşunda ve kapak içlerinde görülmektedir.³⁵

12) Selçuklu ciltleri kahverenginin çeşitli tonları ve bazen de siyah deridendir.

13) Selçuk ciltlerinde ekseriyetle çizgiler ve zemini doldurmak için konulan nokta gibi olan yıldızlar yaldızlıdır.³⁶

Ciltle ilgili bu bilgileri verdikten sonra bu çalışmanın konusu olan Erguniyye Mevlevîhânesi'nden gelen cilt örneklerinden üçünün tezyinat özelliklerini bu üslûp çerçevesinde incelemeye ve tarihlendirmeye çalıştık.

Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'ne Erguniyye Mevlevîhanesi'nden gelen eserlerden üç cilt örneği;

Örnek Nu.	: 1
Resim Nu.	: 1-8
Envanter Nu.	: 1575
Eserin Adı	: Divan
Dili / Konusu	: Farsça / İran Edebiyatı -Manzum
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: K ü t a h y a Erguniyye Mevlevîhânesi
Ölçüler (Cilt)	: 245 x 180 mm.

s.940.

35 Bakınız; Ahmet Saim Arıtan, "Selçuklu Cildlerinde İmzalar", I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler, C.1, Konya 2001, s.39-42.

36 Müjgan Cunbur, a. g. m., s.454.

Ölçüler (Yazı) : 170 x 110 mm.
yan yana iki satır / Divânî

Varak (Yaprak) Sayısı : 375 varak

Ketebes (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi : -----

Müellifi : Seyf-i Fergânî^{37*}

Müstensihi : -----

Malzeme ve Rengi : Koyu kahverengi
deri.

İnceleme Tarihi : 26 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları ve sayfalar çok yıpranmıştır. Bazı yerlerinde kurt yenikleri vardır. Altın kakmaların hepsi düşmüştür. Ön ve arka kapaktaki şemse formu farklıdır. (Çizim-1) Ön kapak şemse kütüphane katalog resimlerinde yoktur (Resim-1) fakat araştırmamız sırasında daha sonra bulunarak yapıştirildiğini tespit ettik. (Resim-2) (Çizim-2) Miklebi kopmuştur.

Ön kapak şemsesi; Her bir kenarı 9 mm. olan şemse ongen'den oluşmuştur, merkezi geometrik zeminli kenarları dilimlidir. Geometrik zeminin merkezi beşgen ve dörtgenlerden meydana gelmektedir. Beşgen ve dörtgen zeminlerde noktalı balık pulları, diğer zeminlerde ise düşmüş olan altın kakmalar görülmektedir. Ongen köşelerindeki dilim içleri noktalı balık pulu ile doludur, dilim aralarında düşmüş altın kakmalar yer alır ve bu altın kakmaların üstleri tığlarla tamamlanmıştır. (Resim-3)

Ön kapak köşebenti; İki dilimli olarak yapılmıştır. Dilim içleri noktalı balık pulları ile

37 *Seyf-i Fergânî; Mutasavvıf - şair. Kasidelerinin birinde verdiği bilgilerden VII. (XIII.) yüzyıl ortalarında Orta Asya'da Fergana bölgesinde doğduğu tahmin edilmektedir. Şiirlerinde çoğu zaman "Seyf-i Fergânî", bazan da "Seyfî" mahlasını kullanmıştır. Gençlik döneminde Moğol istilâsının yol açtığı kargaşa içinde vatanından ayrılıp bir süre Tebriz'de kaldı, ardından Anadolu'ya giderek Aksaray'a yerleşti. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Nimet Yıldırım, "Seyf-i Fergânî", *T.D.V.İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, s. 27.

müzeyyendir. 3 mm. sonra ince tahrirli ana cetvel çekilmiş köşelerde ve dilim aralarında düşmüş altın kakma yerleri vardır ve üstleri tığlıdır.(Resim-4)

Arka kapak şemsesi; Etrafı dört ince tahrirle çizilmiş 80 mm. çapında, geometrik zeminli yuvarlak şemseden oluşur. Merkezde altı kapalı kollu yıldız vardır. Uçları, bir köşesi kavisli üçgenler oluşturmuştur. Aradaki boşluklarda altıgen yer alır. Merkezdeki altıgen, kenardaki zeminler ve altıgenin kestiği üçgenin yarısı noktalı balık pulları ile doludur. Arada kalan geometrik zeminlerde ise üçer tane düşmüş altın kakma yerleri vardır. Daire çevresi ince tahrirle çizilmiş, alt ve üstüne gelen yerlerinde, tepeye doğru üçgen biçiminde birleşmiş salbekleri yer alır. Birleşen yerin altında üç, üstünde tek altın kakma yeri vardır, üstü tığlıdır. Yanlara doğru da kıvrılan çizgiler yer alır. Şemsenin bazı yerlerinde kurt yenikleri vardır. (Resim-5)

Arka kapak köşebenti üçgen içinde geometrik üç kademeli örgü, araları noktalıdır. Kalın tahrirden 5 mm. sonra ince tahrirli ana cetvel yer alır. Cetvelin köşelerinde bulunan altınlar kakmalar düşmüştür ve üzerleri tığlıdır. (Resim-6)

Zencirekler; Kenardan üç sıra kalın cetvelden sonra kapağın alt ve üstünde iki sıra, kenarlarında tek sıra olmak üzere " Sırt sırta iki sıra Post-Samarrâ^{38*} ve aralarındaki boşluklarda 4 kollu çiçekli zencireklerden³⁹ oluşmaktadır. Arka kapak zencirek de aynıdır. (Resim-7)

Sertab ve miklebi kopmuş ve kaybolmuştur.

Sırt; 80 mm. eninde çok yıpranmış altı kırmızı kumaşla tamir görmüştür. Sırt derisi kurt yenikleri ile tahrip olmuştur.

38 *Post Samarrâ; Abbasilerin özellikle askeri mimarisinde, ayırt edici özelliği asma yaprağı olan, müşahhasan mücerrede bir tekamül çizgisinde, Herzfeld'e göre A, B ve C üslubunun olduğu S ve C kıvrımlarından oluşan tezeynatır. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin, *İslâm Mimârîsi*, Ankara 1959, s. 103.

39 Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi", *İSTEM*, S.1, Konya 2003, s. 90.

Kapak içleri kağıt kaplıdır. Ayrıca ilk sayfada ve son sayfada kütüphane mührü vardır. İlk sayfada vakıf kaydının altında, "8" ile başlayan fakat diğer iki rakamı okunamayan bir tarih bulunmaktadır. (Resim-8)

Değerlendirme

Eserimizin tarihi belli değildir fakat ilk sayfada vakıf kaydının altında 800 ile başlayan bir tarih vardır. Eserimizin zencirek tipi de XIV. yüzyıl başlarında yapılmış TSMK. III. Ahmed 465 numarada kayıtlı "Mecmeu'l Kebîr"⁴⁰ adlı ciltle örtüşmektedir. Arka kapak şemsenin ön kapak şemseden farklı olarak salbekli oluşu ve düşmüş altın kakma noktalarının varlığını dikkate alarak eserimizi XIII. yüzyıl sonu XIV. yüzyıl başlarına tarihlendirebiliriz.

Örnek Nu.	: 2
Resim Nu.	: 9-15
Envanter Nu.	: 2803
Eserin Adı (Telhisü'l Miftah)	: Telhisü'l-Miftah
Dili / Konusu	: Arapça / Arap Edebiyatı veya retorik (meanı-beyan)
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Kütahya Erguniyye Mevlevîhanesi
Ölçüler (Cilt)	: 180 x 110 mm.
Ölçüler (Yazı)	: 120 x 60 mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 55 varak

40 Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze ve kütüphanelerinde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan Cild Kapakları*, -Yayınlanmamış Doktora tezi, Konya 1992, s.74.

Ketebesini (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi : -----

Müellifi : e l - K a z v i n i
(HatibüDimaşk) , Celaleddin Muhammed b. Abdurrahman Hatibü Dimaşk, Ebü'l-Meali 739/1338

Müstensihi : -----

Malzeme ve Rengi :Kahverengi deri.

İnceleme Tarihi : 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları çok yıpranmış sırt ve sertabı kenarlarından ayrılmış ve kopmak üzeredir. Nemden dolayı sayfalar aşınmıştır. Ön ve arka kapak şemse aynıdır. (Çizim-3) Miklebli cilttir. (Resim-9)

Şemseler; 36 mm. çapında üç tane tahrirle çizilmiş içinde Mühr-ü Süleyman^{41*} deseni olan yuvarlak şemsedir. Mühr-i Süleyman kolları ile daire arasında kalan zemin balık pulu desen ile süslenmiştir. Yuvarlak şemsenin etrafındaki tığlarla keşiştiği noktalarda, alt, üst ve yanlarda üçer, arada kalan yerlerde de birer balık pulu desen vardır. Balık pulları adedince de üzerlerinde tığlar yer alır. Alt, üst ve yanlara gelen tığlar kapak ortalarına kadar uzatılmıştır. Arka kapak şemsede daha belirgin olan şemse merkezinde noktanın dört yönüne doğru çizilmiş ince tahrirler yer alır.(Resim-10)

Köşebentlerde üçgen içinde ince tahrirli balık pulu desen vardır. 2 mm. sonra iç cetvel yer alır. (Resim-11)

Kalın tahrirli üç cetveli bulunan kapağın,zencireği yoktur. (Resim-12)

41 *Mühr-ü Süleyman; Altı Köşeli yıldız motifi. Süleyman Peygamberin yüksüğündeki bu geometrik şekil, ateşe ,suya ve hayvanlara egemenlik gücünün sembolü olarak kabul edilir. Süleyman Peygamber'in babası Davud Peygamber'den dolayı "Davud Yıldızı" diye de anılır. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Hasan ÖZÖNDER, *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*, Konya 2003. s. 140.

Sertab; 20 mm. eninde çok yıpranmış ve kenarlarından ayrılmış ve kıvrılmıştır. Sertab kenarları üç tane kalın tahrirli cetvel ile çevrilmiş ortası üç kalın tahrirle ikiye bölünmüştür. köşelerine birer balık pulu desen konulmuştur. Arada kalan boşluğun alt ve üstüne birbirine zıt iki sıra balık pulu ile desen oluşturulmuştur.(Resim-13) Sertab içi kumaş kaplıdır.

Mikleb; Etek ve baş kısmı 35, sivri ucu 55 mm. ebatlarındadır. Mikleb şemsesi 30 mm. çapında kapaklardaki şemse formu ile aynıdır fakat şemse yuvarlağı mikleb ucunda tamamlanmamıştır. (Resim-14)(Çizim-4) Mikleb içi kağıt kaplıdır. Sırt, 20 mm. eninde ve çok yıpranmıştır.

Kapak içleri kağıt kaplıdır. İlk ve son sayfada kütüphane ve vakıf mühürleri vardır. Ketebe kaydına rastlanamamıştır. (Resim-15)

Değerlendirme

Eserimizin tarihi belli değildir. Fakat kapak şemseleri ve mikleb şemsesi formu olarak TSMK., III. Ahmed: 338 numarada bulunan 723/1323 tarihli “ Ezkâru’n-Nevevî (Hilyetü’l-Ebrâr ve Şîârî’l-Ahyâr)”⁴² adlı eserle benzerdir. Kıyaslanan eserin şemse formu ve ketebe kaydı dikkate alınırsa araştırmamıza konu olan yazmayı XIV. yüzyıl başına tarihlendirebiliriz.

Örnek Nu.	: 3
Resim Nu.	: 16-21
Envanter Nu.	: 1387
Eserin Adı (Sure-i Fatiha ve Bakara)	: Kur’an-ı Kerim
Dili / Konusu Kerim	: Arapça / Kur’an-ı

Bulunduğu Yer : Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi

Geldiği Yer : K ü t a h y a Erguniyye Mevlevîhânesi

Ölçüler (Cilt) : 160 x 215 mm.

Ölçüler (Yazı) : 100 x 145 mm. / Nesih

Varak (Yaprak) Sayısı : 20 varak

Ketebesini (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi : -----

Müellifi : -----

Müstensihi : -----

Malzeme ve Rengi : Siyah deri.

İnceleme Tarihi : 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; 20 varaklı eserimizin ön ve arka kapak şemsesi aynıdır. (Çizim-5) Miklebli cilttir. Kapak kenarları yıpranmıştır sırtta ve arka kapakta kurt yenikleri vardır. Sertabı alt ve üst başından yırtılmıştır. (Resim-16)

Şemseler; Arası 10 mm. olan iç içe iki daireden oluşur. İçteki daire merkezine dört kollu yıldızlar çapraz şekilde yerleştirilmiştir. İki daire arasında da “S” biçiminde küçük aletle yapılmış sarmalı zencirek yer alır. (Resim-17)

Köşebentler; üç tahrirli ince çizgiler köşede 5 mm. aralıkla iki sıra çizilmiştir. Köşebent zemini sadedir.(Resim-18)

Zencirekler; İnce tahrirli üç cetvel arasında kalın tahrirli dört kollu yıldızlardan oluşur. (Resim-19)

42 Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.111.

Sertab; 11 mm. eninde, sade, kırılarak ortadan ikiye ayrılmış, alt ve üst baştan yırtılmıştır. Sertab içi kağıt kaplıdır.

Mikleb; Mikleb şemsesinde bir tarafından fark edilen yarım daire ortadan ikiye bölünmüş iki kenarda ve ortadaki çizgi ucunda dört kollu yıldız vardır. Yarım daire kenarlarından simetrik olmayan 5 mm. aralıklı iki çizgi çapraz şekilde artı işareti oluşturmuştur. Alt ve üstte kalan boşlukta şemseye yakın yerde dört kollu yıldız, uçlara doğru ise dört kollu çarkı felek deseni yer alır. Zencireği kapaktaki ile aynıdır fakat köşebent yoktur. (Resim-20) (Çizim-6) Mikleb içi kağıt kaplıdır.

Sırt; 10 mm. eninde ve sadedir.

Kapak içleri kağıt kaplıdır. Son sayfada kütüphane mührü ve ketebe kaydı vardır. Kapak derisinin altında kaldığı için sadece 99 rakamı okunmakta ve tarih tespiti yapılamamaktadır. (Resim-21)

Değerlendirme

Eserimizin tarihi belli değildir. Fakat eserimizin zencireği TSMK, III. Ahmed: 110 envanter numaralı 703/1303 tarihli ‘İ’ câzü’l-Beyân fî Keşfi Ba’zı Esrârı Ümmi’l Kur’ân⁴³ adlı eserle benzerdir. Fakat salbeksiz yuvarlak şemsesi ve kıyasladığımız örnekten daha özensiz yapılmıştır. Halk işi olarak niteleyebileceğimiz eserimizi XIII. yüzyıl sonlarına hatta daha erken yıllara tarihlendirebiliriz.

Değerlendirme ve Sonuç

İncelememize konu olan bu üç eserin biri (env. no.1387) siyah ikisi kahverengi deri ile kaplanmış ve ciltler zaman içinde yıpranmıştır. Sadece ilk örneğin (env. no. 1575) sırt kısmı tamir görmüştür. Konu bakımından birinci örnek (env. no. 1575) Divan, ikinci örnek (env. no. 2083) Arap Edebiyatı, üçüncü

örnek (env. no. 1387) ise Kur’an-ı Kerim’dir. Ketebe kaydı üzerinde de bulunmamakla birlikte ilk örnekte (env. no. 1575) başında sekizle başlayan, son örnekte (env. no. 1387) de son iki rakamı doksan dokuz olan sayılar okunmuştur. Tarihlendirme metodu olarak daha önce klasik ciltle ilgili yapılmış çalışmalar taranmış ve bu çalışmalarda benzer örnekler ile kıyaslama yapılmıştır. Dönem özelliklerini gösteren tezyinatlar ve ketebe kaydı bize tarihlendirme konusunda yol göstermiştir.

Tezyinat açısından, şemseleri her iki kapakta da farklı olan sadece ilk (env. no. 1575) örnektir. 2083 ve 1387 envanter numaralı ikinci ve üçüncü örneklerde ise şemseler sağ ve sol kapakta aynı formdadır. Şemseler ilk örneğin (env. no.1575) arka kapağındaki şemsesi hariç, salbeksiz yuvarlak şemседir. Şemse tezyinatı açısından birinci örnekte (env. no.1575)şemse ortası geometrik desenli ve altın kakmalıdır. Kakma altınlar zaman içinde düşmüştür. İkinci örneğin(env. no. 2083) yuvarlak şemse ortasında ise Mühr-ü Süleyman deseni vardır. Üçüncü örnekte(env. no. 1387) ise şemse merkezi dört kollu yıldızlarla tezyin edilmiştir.

Köşebentler birinci örnekte (env. no. 1575) ön ve arka kapakta farklıdır, ön kapak iki dilimli noktalı ve balık pulu desenli iken, arka kapak köşebent ise üç kademeli örgülü ve noktalıdır. İkinci örnekte (env. no. 2083) köşebent balık pulu desenli, üçüncü örnekte (env. no. 1387) ise tahrirlenmiş ve sadedir.

Zencirek; İkinci örnekte(env. no. 2083) yoktur. Birinci örnekte (env. no. 1575) ise Post-Samarrâlardan oluşur. Üçüncü örnekte (env. no. 1387) dört kollu yıldız şeklindedir.

Mikleb birinci örnekte (env. no. 1575) kopmuş ve kaybolmuş iken ikinci (env. no. 2083) ve üçüncü örnekte (env. no. 1387) yıpranmış fakat mevcuttur. Mikleb şemseleri kapak şemseleri ile aynı formdadır.

Sertab tezyinatı ikinci örnekte (env. no. 2083), enine tahrirle ortadan ikiye bölünmüş ve balık pulu desenlidir. Üçüncü örnekte (env. no. 1387) sadedir.

Kapak ve mikleb içleri kağıt kaplıdır. Sadece ikinci örneğin (env. no. 2083) sertab içi kumaş kaplıdır.

Sonuç

Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesine Erguniyye Mevlevîhânesi'nden gelen eserlerden üçünü cilt san'atı açısından incelemeye çalıştık.

Eserlerin ketebe tarihleri yoktur. İncelemelerimiz sonucu Anadolu Selçuklu Dönemi sonu ve Beylikler dönemi başlarına ait olduğunu düşündüğümüz eserlerdeki tezyinat Anadolu Selçuklu cilt üslûbunun dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Eserlerin ciltlerinin kahverengi ve siyah deriden yapılmış olması, iki kapakta farklı

şemse formunun olması, altın kakma kullanılması, şemselerdeki geometrik tezyinat ve miklebli olmaları, sırtlarının düz ve kullanılan zencirek tipleri, Anadolu Selçuklu Cilt özelliğinin Beylikler döneminde de devam ettiğini gösteren düşüncemizi destekleyen delillerdir. Dolayısı ile kıyasladığımız örneklerden de yola çıkarak eserleri Anadolu Selçuklu Devletinden Beylikler Dönemine geçiş olan XIII. yüzyıl sonu ile XIV. yüzyıl başına tarihlendirebiliriz.

Sanat eserleri bir milletin tarihi seyrini gösteren siyasi sosyal ve ekonomik hayatı hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz en önemli miraslardır. Kitap kapakları da bu sanat eserleri arasında önemli bir yere sahiptir fakat gereken değeri görememektedir. Dileğimiz bu san'at dalının hak ettiği değere kavuşması ve kütüphanelerdeki yazma eserlerin korunarak gereken çalışmalarla gün yüzüne çıkarılmasıdır.

KAYNAKÇA

ARITAN, A. S. , Konya Dışındaki Müze ve kütüphanelerinde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan CildKapakları, Yayınlanmamış Doktora tezi, Konya 1992.

----- , ‘‘ Ciltçilik ‘‘, T.D.V.İslam Ansiklopedisi, C.7, İstanbul 1993, s.551.

-----, ‘‘Anadolu Selçuklu Cilt San’atının Özellikleri’’, I-II Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri, Konya 1993, s.181.

----- , ‘‘Selçuklu Cildi’nin Osmanlı Cildine Etkileri’’, V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyum Kitabı, 19-20 Nisan, Ankara 2001, s.30.

-----, ‘‘Selçuklu Cildlerinde İmzalar’’, I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler, C.1, Konya 2001, s.39-42.

-----, ‘‘Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı, Türkler, C.VII., Ankara 2002, s.933.

-----, ‘‘Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi’’, İSTEM, S.1, Konya 2003, s. 90.

-----, ‘‘Türk CildSan’atı’’, Türk Kitap Medeniyeti, İstanbul 2009, s.64.

ARSEVEN, C.,E. , ‘Cilt’, San’at Ansiklopedisi, C.I, İstanbul 1975, s.341.

BİNARK, İ. , Eski Kitapçılık Sanatlarımız, Ankara 1975, s.1.

BLOOM, J. M. , Kağıda İşlenen Uygarlık, İstanbul , 2003, s.55-58.

‘‘Cilt ‘‘, Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963, C. XI, s.2.

CUNBUR, M. , ‘‘Türklerde Cilt San’atı’’, Türk Dünyası El Kitabı, C.II, Ankara 1992, s.453.

ÇELİK, A. , »Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi ve Temel İslam Bilimleri ile ilgili Bazı Yazma Eserler«, Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.I., S.1, Aralık 2000, s.18.

ÇIĞ, K. , Türk Kitap Kapları, Ankara 1953, s.8.

ÇİFTÇİOĞLU, İ. , «Ergun Çelebi’nin Yaşadığı Dönem: Siyasî, Sosyal ve İlmî Ortam», Ergun Çelebi ve Kütahya Mevlevîliği Sempozyum Kitabı, 23-25 Ekim 2014, Kütahya 2015, s. 69-70.

DÖRTBUDAK, M. V. , ‘‘Erguniye Mevlevîhânesi’nin Tarihi açıdan değerlendirilmesi’’, Ergun Çelebi ve Kütahya Mevlevîliği Sempozyum Kitabı, 23-25 Ekim 2014, Kütahya 2015, s. 139.

EBERHARD, W. , Çin Tarihi, Ankara 1987.

ÖZEN, M. E. , Türk Cilt Sanatı, Ankara 1998.

ÖZÖNDER, H., Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya 2003.

TANINDI, Z. , ‘‘Kitap ve Cildi’’, Osmanlı Uygarlığı Ansiklopedisi, (Haz. H. İnalcık- G. Renda), C.2, Ankara 2002, s. 842.

TANINDI, Z. , ‘ ‘ Cilt ‘ ‘,Eczacıbaşı San’at Ansiklopedisi, C.1, s.347.

TAŞKIN, M. “Vahîd Paşa ve Kütüphanesi”, Yedi İklim Dergisi, Kasım 1995, Sayı 68, s. 86-87.

UZUNÇARŞILI, İ. H. , (Bizans ve Selçukiyle Ger miyan ve Osman Oğulları Zamanında) Kütahya Şehri, Devlet Matbaası, İstanbul,1932, s.129-130

YETKİN, S. K. , İslâm Mimârîsi, Ankara 1959.

YILDIRIM, N. , ‘ ‘ Seyf-i Fergânî’’, T.D.V.İslam Ansiklopedisi, C. 37, İstanbul 2009, s. 27.

Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Müdür Vekili Halil Kahraman’dan 23/01/2017 tarihinde alınan bilgiler.

Resimler

Resim:1, Örnek: 1. Dîvan, KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575, Katolog Resmi, Arka Kapak

Resim:2, Örnek: 1. Dîvan, KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575,Ön Kapak

Resim:3, Örnek: 1. Dîvan, KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575, Ön Kapak Şemse

Resim:4, Örnek: 1. Dîvan, KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575,Ön Kapak Köşebent.

Resim:5, Örnek: 1. Dîvan, KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575, Arka Kapak Şemse

Resim:6, Örnek: 10. Dîvan , KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575, Arka Kapak Köşebent.

Resim:7, Örnek: 1. Dîvan, KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575, Zencirekler

Resim:8, Örnek: 1. Dîvan, KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575, Mühürler ve Ketebe Kaydı

Resim:9, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah,KütahyaVahîd Paşa Kütüphanesi; 2803, Ön ve Arka Kapak

Resim:10, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah, Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 2803, Arka kapak şemse

Resim:11, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah, Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 2803, Arka kapak köşebent

Resim:12, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah, Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 2803, Arka kapak cetvel

Resim:13, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah, Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 2803 Sertab

Resim:14, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah, Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 2803 Mikleb

Resim:15, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah, KütahyaVahîdPaşaKütüphanesi, 2803 Mühürler.

Resim:16, Örnek: 3. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 1387, Ön ve Arka kapak.

Resim:17, Örnek: 3. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), KütahyaVahîd Paşa Kütüphanesi, 1387, Şemse.

Resim:18, Örnek: 4. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 1387, Köşebent.

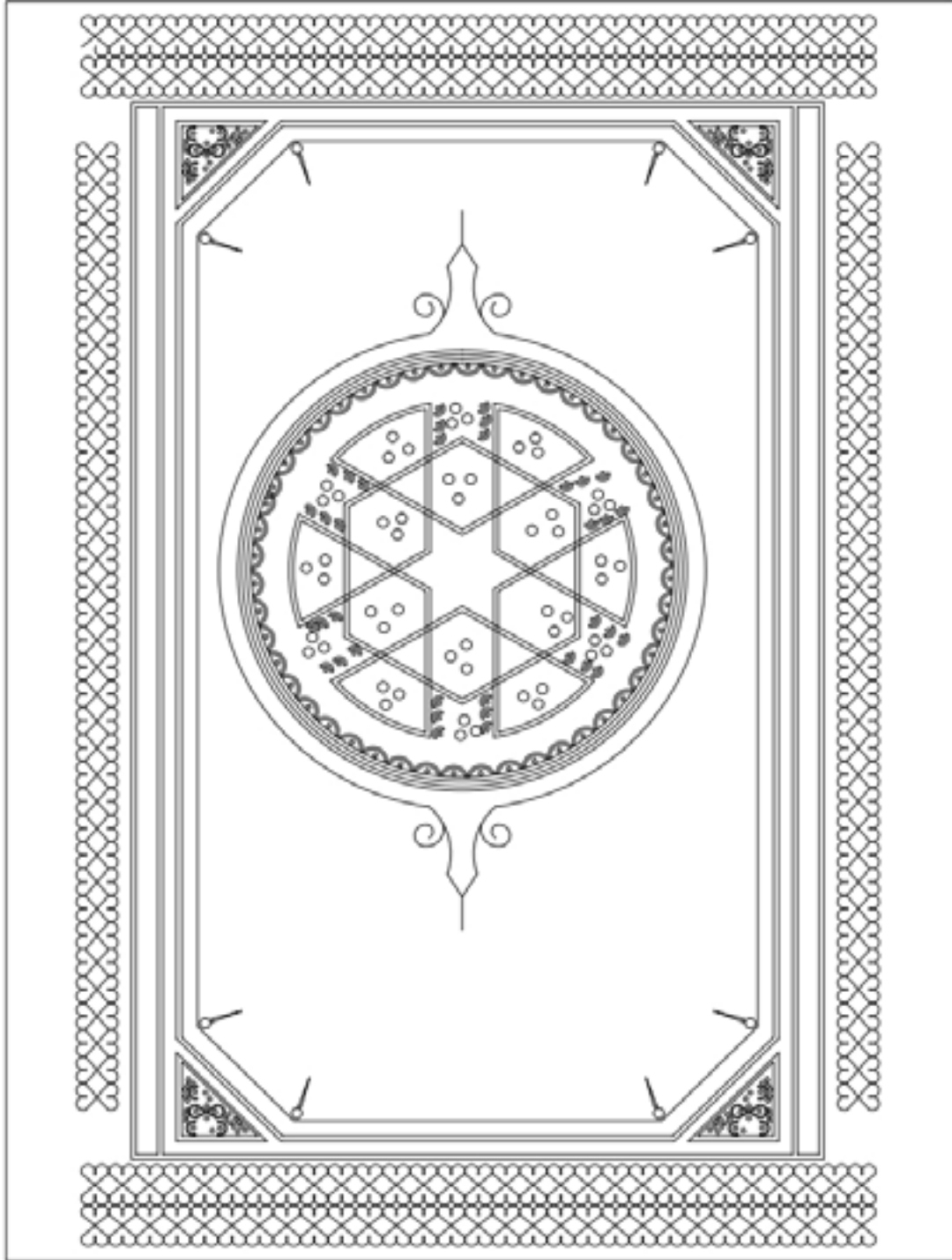
Resim:19, Örnek: 3. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 1387, Zencirek

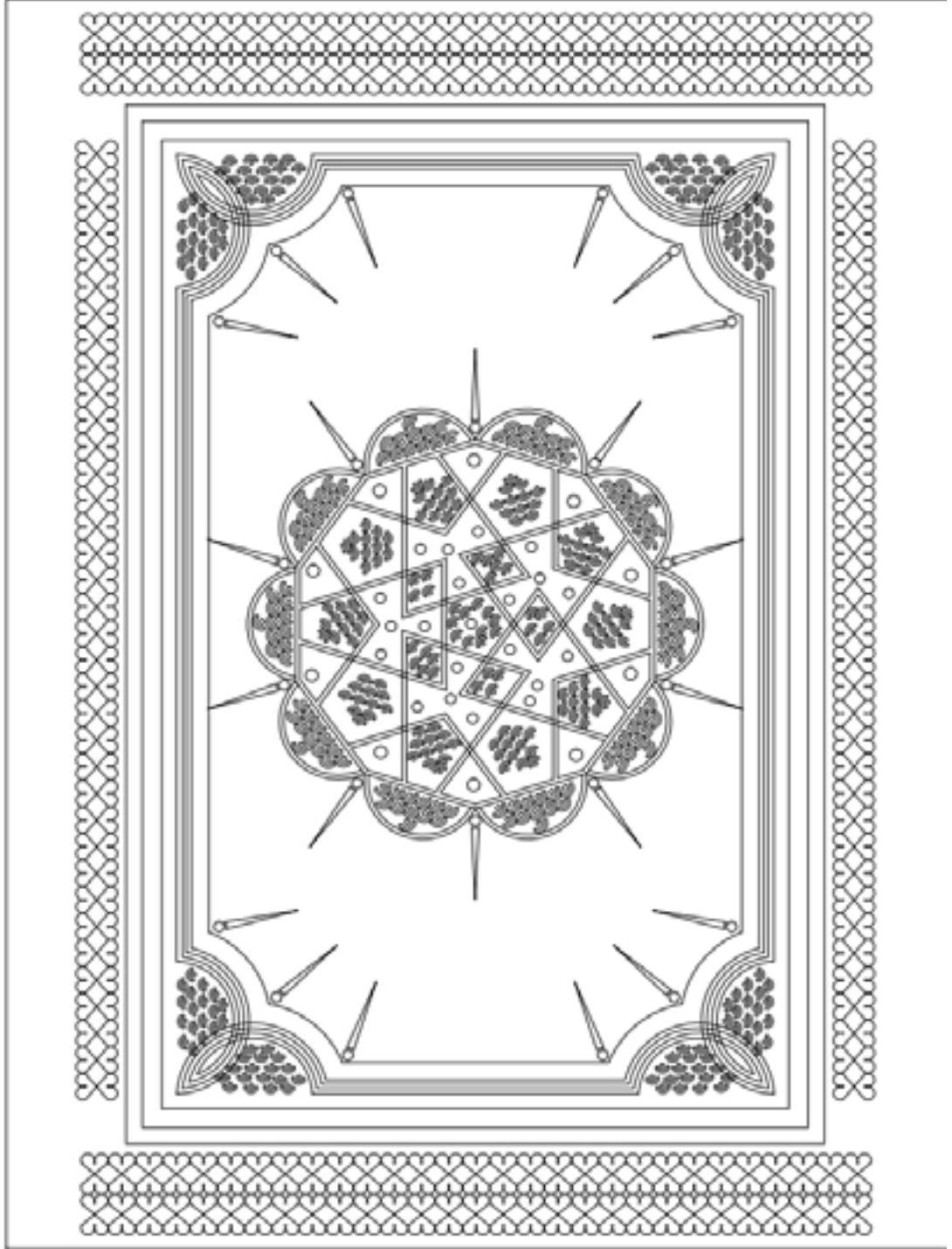
Resim:20, Örnek: 3. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 1387, Mikleb.

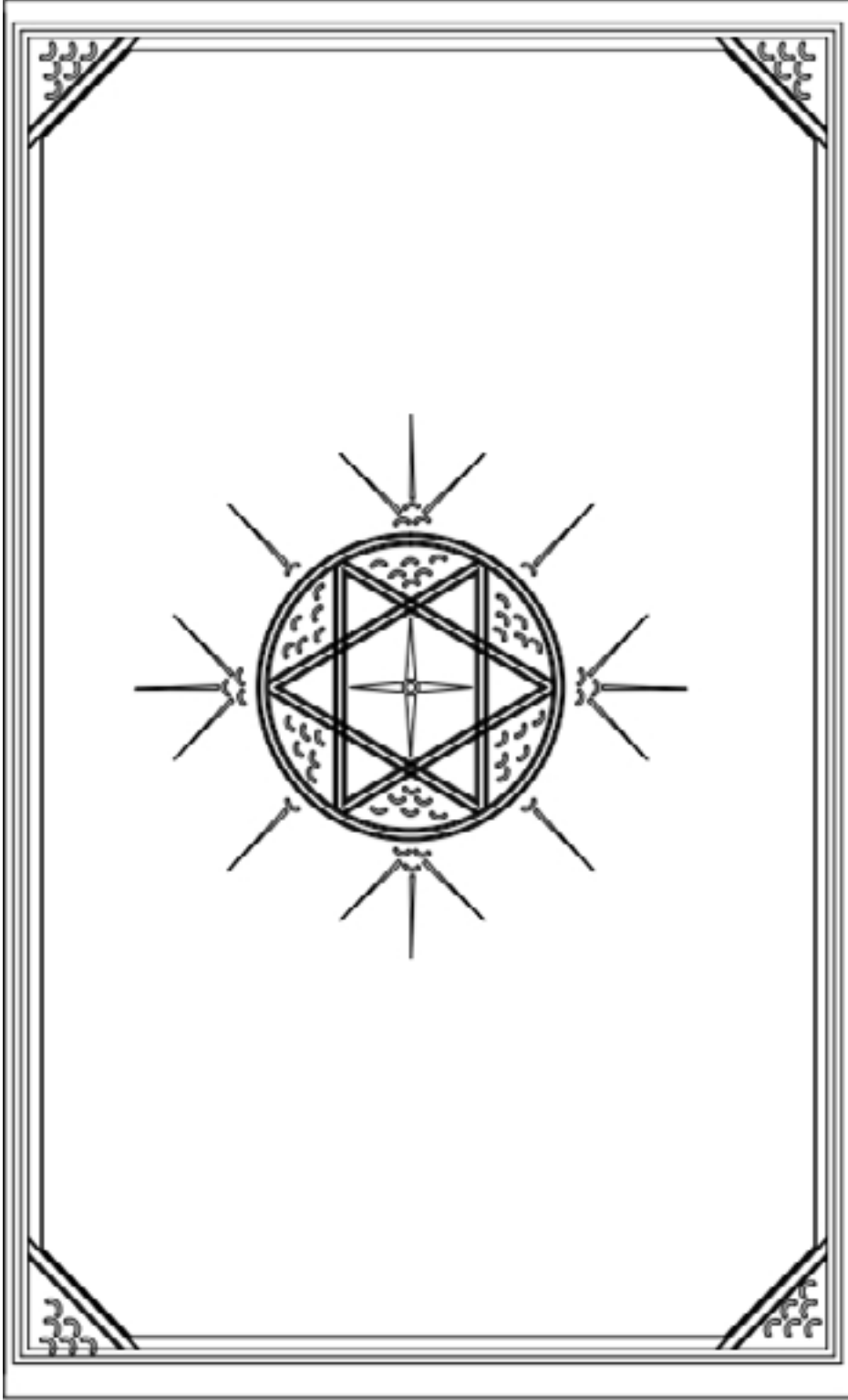
Resim:21, Örnek: 3. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi, 1387, Mühürler ve Ketebe kaydı.

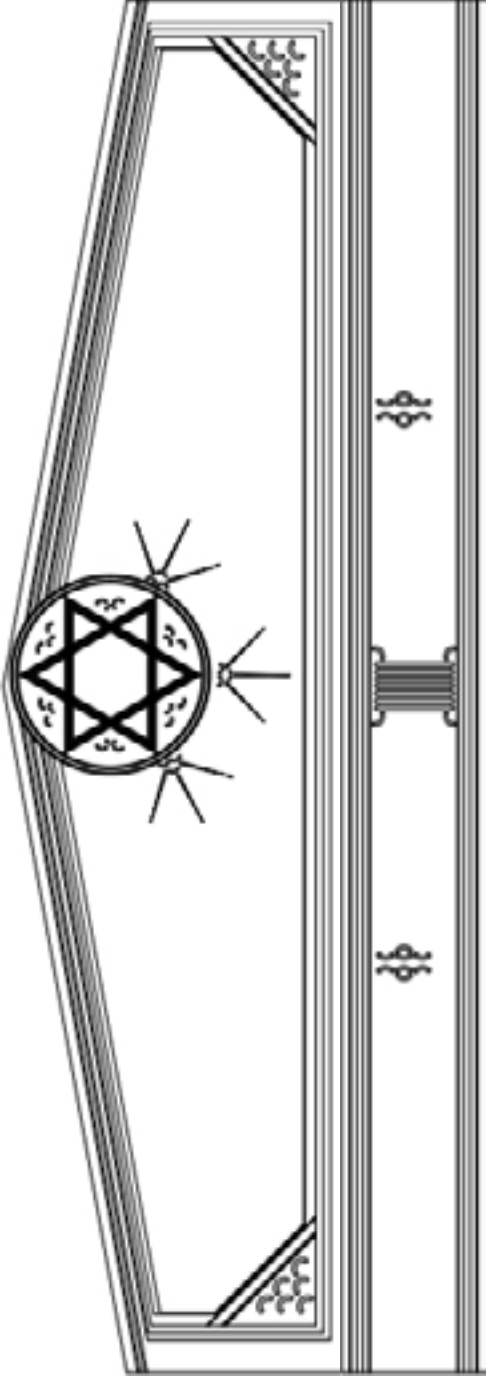
Çizim:1, Örnek: 1. Dîvan , Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575, Arka Kapak

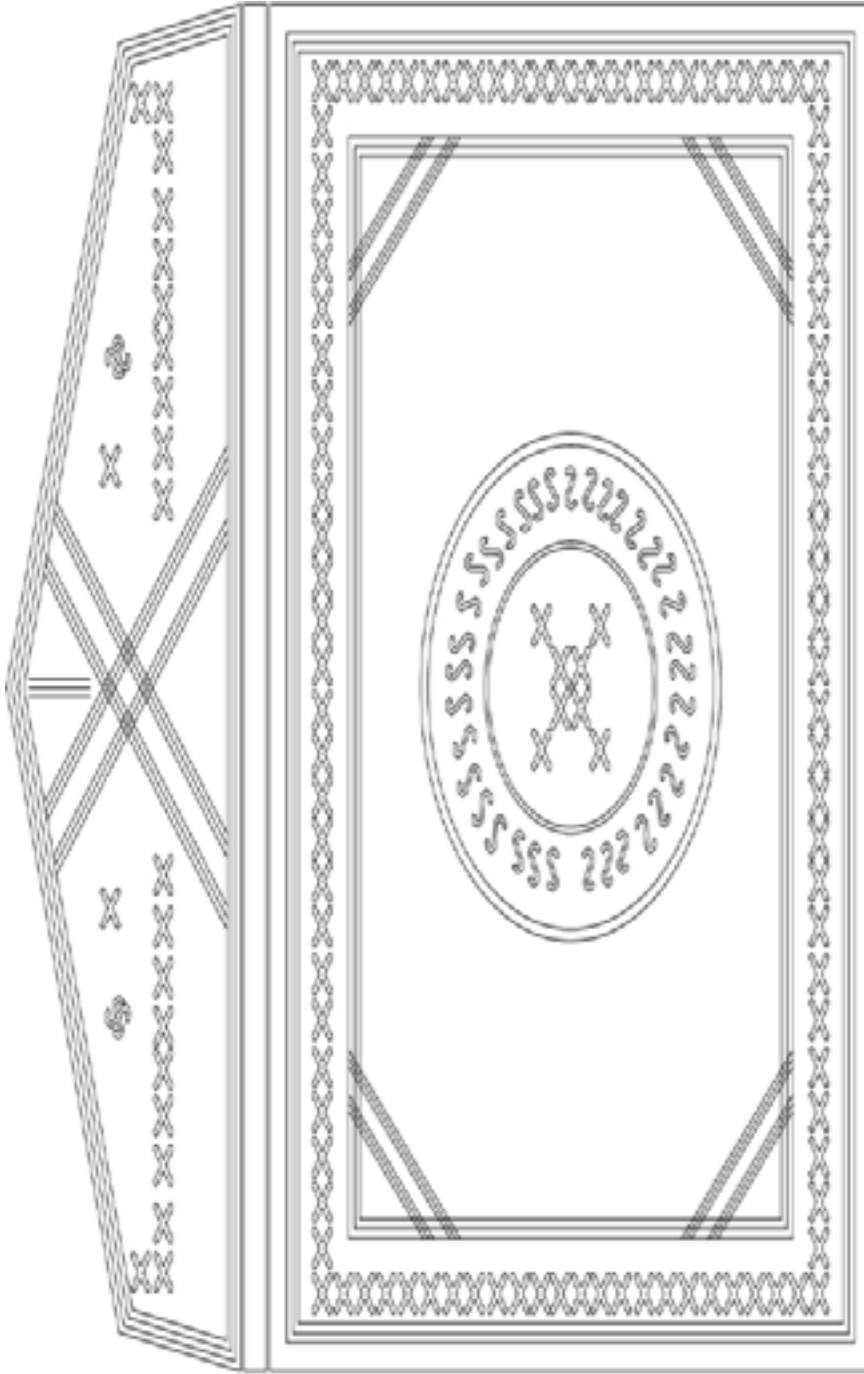
Çizim:2, Örnek: 1. Dîvan, KütahyaVahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi; 1575, Ön Kapak

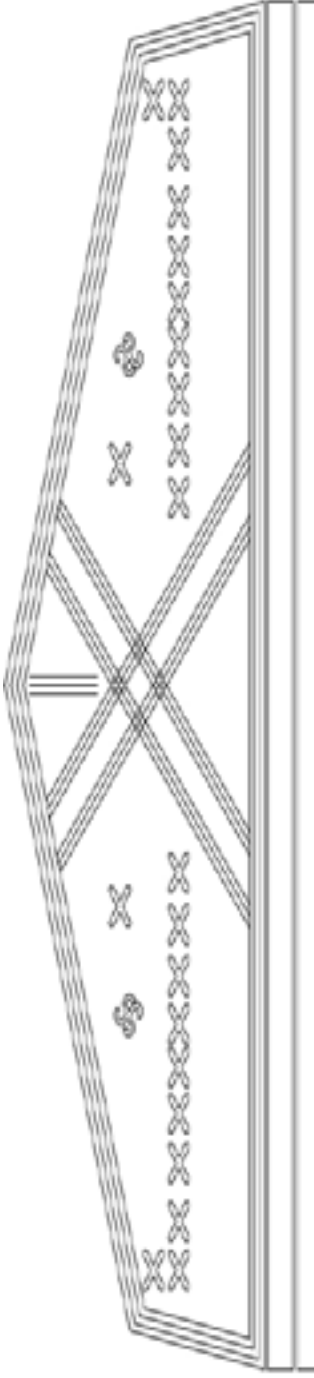
Çizim: 3, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah, Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi; 2803, Ön ve Arka Kapak

Çizim: 4, Örnek: 2. Telhisü'l-Miftah, KütahyaVahid Paşa Kütüphanesi; 2803, Sertab ve miklebi.

Çizim: 5, Örnek: 3. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi, 1387, Ön ve Arka kapak.

Çizim: 6, Örnek: 3. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi, 1387, Miklebi.